

Радмило Н. Маројевић¹
Паневропски универзитет Апеирон у Бањој Луци
Факултет филолошких наука

ФОНЕТСКА РЕКОНСТРУКЦИЈА ТАУТОВОКАЛСКИХ ДИФТОНГА КАО ЛИНГВОТЕКСТОЛОШКИ ПРОБЛЕМ

(НА ГРАЂИ ЊЕГОШЕВОГ СПЈЕВА *ШЋЕПАН МАЛИ*)

Апстракт: У овом раду² разматрају се таутовокалски дифтонзи: а) у истој ријечи; б) на граници ријечи и њене енклитике; в) на граници ријечи и њене проклитике; г) на граници фонетских ријечи, тј. у сандхију; све на грађи Његошевог спјева Шћепан Мали у поређењу с другим Његошевим дјелима (прије свега са спјевовима Горски вијенац и Луча микрокозма) и с првим зборником српских народних пјесама Вука Караџића.

Кључне ријечи: Петар II Петровић Његош, Шћепан Мали, Горски вијенац, Луча микрокозма, текстологија, ортографија, ортоепија, таутовокалски дифтонзи.

0. Увод. – Други круг питања која се тичу фонетске реконструкције текста *Шћепана Малог* односи се на с а м о г л а с н и к е. У неким облицима ријечи и у неким синтагматским спојевима поједини слогови имају дифтоншку вриједност, што је посљедица контракције вокала у одређеним фонетским условима. И управо такве случајеве систематизујемо у овом раду. (Први круг фонетске реконструкције тиче се сугласника, а трећи – рефлекса јата).

0.1. У овом раду описују се дифтонзи који се образују у контакту два иста вокала под одређеним фонетским и граматичким условима. У центру пажње биће случајеви у којима дифтоншки степен контракције не прелази у вокалски

¹ radmilo@mail.ru

² Рађено у оквиру научног пројекта „Пјесничка дјела Петра II Петровића Његоша у оригиналу и руским преводима” Института за славистику и филологију Паневропског универзитета Апеирон у Бањој Луци.

(дифтонзи се не трансформишу у дуге вокале), тј. у другом плану ће бити случајеви у којима дифтоншки степен контракције може прећи у вокалски, као и случајеви у којима прва компонента дифтонга може сасвим да изостане (на такве примјере се указује, али се они подробније не разматрају). Два иста вокала могу се сажети у дифтонг, и то у саставу исте ријечи [види т. 1], у енклизиди [види т. 2], у проклизиди [види т. 3] и у сандхији [види т. 4], па се поставља питање како се ти дифтонзи остварују у Његошевом спјеву *Шћепан Мали*.

0.2. У овом часопису објавили смо чланак аналогног наслова на грађи првог Вуковог зборника српских народних пјесама (Магочевић 2015), с којим се врше експлицитна или имплицитна поређења. Притом се указује на тачку тог претходног рада (он је посвећен не само таутовокалским него и хетеровокалским дифтонзима). Поређење се врши и с другим Његошевим дјелима чија су критичка издања у нашој редакцији већ објављена. У часопису *Филолог* претходно је објављен и чланак посвећен дјелима Вуковим редакцијама српске народне баладе „Жалостна пјесанца племените Асан-агинице” (Магочевић 2014).

0.3. Рад се базира на критичком издању *Шћепана Малог*, које је у међувремену објављено а које садржи монографско истраживање „Текстологија Шћепана Малог”. О самом издању реферисали смо у посебном раду (Магочевић 2019^а), а из „Текстологије” објављујемо је, у два дијела, фразеолошко поглавље (Магочевић 2020^а, Магочевић 2020^б) и, у једном раду, сва три ономастичка поглавља (Магочевић 2019^б).

1. Лексема. – Таутовокалске дифтонге у саставу исте ријечи реконструишемо у облицима компарације: у придјевским компаративима и у специфичном глаголском компаративу *волији* те у суперлативима [види т. 1.1], у номинативима мушког рода односно-посесивних придјева *божији* и *вражији* [види т. 1.2], у дативу именица на *-ија* и у облицима од њих образованих посесива, односних придјева и патронима (презимена) [види т. 1.3], у антропониму *Даниил*, у русизму *гостеприимство* те у глаголу *стајати* [види т. 1.4]. Притом се ј између два *и* губи (у именицама *Даниил* и *гостеприимство* није га ни било), а два *и* образују таутовокалски дифтонг с неслоговном првом компонентом.

1.1. У основном издању апострофом и графемом ’ј испред вокала и указујемо на изговор неслоговног *и* у облицима компаратива и суперлатива у којима се, последице губљења интервокалног *ј*, остварује контракција двају вокала *и* на граници између суфикса *-иј-* < *-ѣ-* и флексије (дуго) *-и* номинатива једине и множине мушког рода (или флексије која почиње тим дугим вокалом). Таутовокалски дифтонг реконструишемо и у специфичном глаголском компаративу

волији, који има само предикатску функцију те нема промјену по падежима па до контракције долази само у облицима мушког рода, и једине и множине.

Данас се у компаративима, нарочито у глаголском, два *и* могу сажети у једно дуго *-и*, али начин на који је облике Његош писао указује да је он чувао дифтонг у свом идиолекту.

У к р и т и ч к о м издању ортографски користимо једну графему, $\bar{и}$ с надредним знаком за дужину као обиљежје моносилабичности, а у квадратној загради реконструирашемо изговор ријечи (наравно, без сонанта *ј* који се фонетски изгубио), на примјер:

стар̄и [ст̄ар̄ $\bar{и}$] не да лудост спомињати – [ШМ 3882];

а сви бисмо вола̄ [в̄ола̄ $\bar{и}$] погинути [ШМ 3023];

најсрећњи си [на̄јсрећњ̄ $\bar{и}$ си] од свијех Турака̄ [ШМ 952].

Таутовокалски дифтонг у облицима компарације описан је у критичком издању *Горског вијеница*, с анализом филолошких потврда у рукопису и првом издању, као и у *Лучи микрокозма* и *Биљежници*, с тим што сада реконструирашемо неслоговност прве компоненте на коју у основном издању указује апостроф и графема $\bar{ј}$ (испред графеме *и* која се односи на флексију): стар̄ $\bar{ј}$ и, вола̄ $\bar{ј}$ и, најсрећњ̄ $\bar{ј}$ и.

1.2. У Његошевем идиолекту и пјесничком језику односно-посесивни придјевни имају суфикс *-иј-* < **-ј-* а не *-ј-*. У складу са силабичком структуром стиха, испред вокала *и* сонант *ј* се губи, а два *и* образују таутовокалски дифтонг. У *Шћепану Малом* посвједочени су придјевни *божији* и *вражији*, у номинативу једине мушког рода (номинатив множине није посвједочен). Ми и овдје на изговор неслоговног *и* у о с н о в н о м и з д а њ у указујемо апострофом и графемом $\bar{ј}$ испред флексије *-и*.

У к р и т и ч к о м издању ортографски користимо једну графему, $\bar{и}$ с надредним знаком за дужину као обиљежје моносилабичности, а у квадратној загради реконструирашемо изговор ријечи (наравно, без сонанта *ј* који се фонетски изгубио), на примјер:

Причај Смајо, аманат ти [аманат:ти] божӣ [бо̄ж $\bar{и}$], [ШМ 684].

Таутовокалски дифтонг у номинативима (и једине и множине) односно-посесивног придјева *божији* описан је у критичком издању *Горског вијеница*, с освртом на њихову графичку у рукопису и првом издању, с тим што сада дифтонг реконструирашемо друкчије – неслоговност приписујемо првој компоненти, на коју у основном издању указује апостроф и графема $\bar{ј}$ (испред графеме *и* која се односи на флексију): божӣ $\bar{ј}$ и, вражӣ $\bar{ј}$ и.

Навешћемо и интертекстуалну паралелу са српским народним пјесмама. Истим суфиксом *-иј-* < **-бј-* образована је упитно-односна придјевска (посесивна) замјеница *чији* (и она има хомонимичне облике номинатива јединине и номинатива множине мушког рода). Између двају *и* фонетски се губи *ј* те се два вокала сажимају до нивоа таутовокалског дифтонга, али дифтонга с неслоговном другом компонентом (прва компонента је, у говорима херцеговачког типа, под акцентом). Три примјера потврђена су у *Малој протонародњој славеносрпској пјеснарици* на почетку стихова (па их Вук Караџић пише с великим почетним словом). У првом издању друга компонента дифтонга означавања је „десетеричким *и*” с двије тачке („Чиј”), а у потоњем графемом *ј* („Чиј”). У једном стиху хомонимични облик је номинатив множине: *чи̇и̇* (дворѝ), а у друга два – номинатив јединине: *чи̇и̇* (пр̇стѝн, братац) [види подробније у: Магоуевич 2015, т. 1.1.(2)].

1.3. Таутовокалски дифтонг реконструишемо у дативу именица на *-ија* и у облицима од њих образованих посесива (тзв. присвојних придјева) и у облицима односних придјева и патронима (презимена). Ми и оваје на изговор неслоговног *и* у о с н о в н о м и з д а њ у указујемо апострофом и графемом *ј* испред наставка *-и* (или суфикса који почиње вокалом *-и*).

1° Таутовокалски дифтонг реконструишемо, прво, у дативу топонима *Русија*, у три стиха: нашу љубав Рус’ји посестрими, [ШМ 318]; посестрими Рус’ји те (= *те је*) гојите. [ШМ 2641]; и прѣдани Рус’ји посестрими, [ШМ 2927]. Прозодијска реконструкција у акценатском издању гласи: Рус’*с*<*ј*>и (сонант *ј* између два *и* фонетски се губи, али остаје у фонолошкој структури, па га зато остављамо у угластој загради). У примјерима овога типа дифтоншки степен контракције не прелази у вокалски, што је важно нагласити.

2° Таутовокалски дифтонг реконструишемо, друго, у патрониму који је већ био прешао у презиме, на морфемском шаву који образују суфикси *-иј-* и *-ић-*: с побратимом Мил’јићем војводом, [ШМ 2487]. Сонант *ј* између два *и* и у презимену се губи остајући у фонолошкој структури: Мил’*с*<*ј*>ић. Данас се у презимену два *и* обично сажимају у једно дуго *и*, али у Његошево вријеме, а поготову у вријеме у коме се збива радња, дифтоншки изговор се чувао. У прозном примјеру може се полазити од несажетог облика: *војвода Вуксан Милијић* [ШМ 1761].

3° Таутовокалски дифтонг као једину изговорну вриједност реконструишемо, треће, у посесиву, на морфемском шаву који образују суфикси *-иј-* и *-ин-*: *код шатора Шувјал’јина* [ШМ 1686]. Сонант *ј* између два *и* и у овом примјеру се губи остајући у фонолошкој структури: Шувјал’*с*<*ј*>ина.

4° Таутовокалски дифтонг реконструираемо, четврто, у облицима придјева *русијински*, *сверусијински*, *румелијински* и *персијински*, на примјер: је ли ово главом цар рѹс'јинскѣ? [ШМ 165], с прозодијском реконструкцијом у акценатском издању: рѹс^и<ј>ѣнскѣ (сонант *ј* између два *и* фонетски се губи, али остаје у фонолошкој структури, па га зато, само у акценатском издању, остављамо у угластој загради).

У к р и т и ч к о м издању ортографски користимо једну графему, ѣ с надредним знаком за дужину као обиљежје моносилабичности, а у квадратној загради реконструираемо изговор ријечи (наравно, без сонанта *ј* који се фонетски изгубио), на примјер:

нашу љубав Русѣ [рѹс^ии] посестрими, [ШМ 318];

с побратимом Милѣѣм [Мил^ииѣѣм] војводом, [ШМ 2487];

код шатора Шувѣјѣина [шувѣјѣина] [ШМ 1686];

је ли ово главом цар русѣнски [рѹс^иѣнскѣ]? [ШМ 165].

Таутовокалски дифтонг у дативу личног имена *Андрија* описан је у критичком издању *Горског вијеница*, с освртом на његову графију у рукопису и првом издању, с тим што сада, у складу с графијом основног издања (Андр'ји), дифтонг реконструираемо друкчије – неслоговност приписујемо првој компоненти:

Благо Андрѣ [бѣлаго^андр^ии] ѣје је погинуо – [ГВ 1305].

Навешћемо и интертекстуалну паралелу с баладом „Жалостна пѣсанца племените Асан-агинице”. У два стиха, 52. и 55, у дативу (имотском) *кадији* остварује се двосложни изговор, с таутовокалским дифтонгом у другом слогу, с тим што сада, у складу с ортографијом Његошеве епске трилогије, неслоговност приписујемо првој компоненти дифтонга: ѣмо[т]скѣму | кѣд^и<ј>и. [ЖППА 52, 55]. Вук није знао за дифтоншки степен контракције двају вокала *и* послѣје губљења интервокалног *ј*, као ни то да је у дативу примаран придјевски наставак *-ому*, па је у два стиха *Асан-агинице*, у обје редакције, изостављао финално у у наставку: Имошкѣм' Кадиѣи; Имоском кадиѣи [види подробније у Maroyevich 2015, т. 1.1.(3)].

1.4. Графемама ѣ и ѣ с надредним знаком за дужину као обиљежјем моносилабичности, без означеног акцента на ријечи, у о с н о в н о м издању указујемо на таутовокалски дифтонг у саставу исте ријечи – у антропониму (личном имену) *Даниил*, именици апстрактног значења *гостеприимство* и у инфинитиву глагола *стајати*.

Фонетска реконструкција таувокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог спјева Шћепан Мали)

1° Таувокалски дифтонг [и[#]] с неслоговном другом компонентом у саставу исте ријечи реконструишемо у антропониму *Даниил*, који би у прози имао у номинативу тросложни лик, а у првом полустиху осмерца друго и губи слоговност, тј. изговара се: Дани[#]л (а не *Д[#]нил). Таувокалски дифтонг [и[#]] с неслоговном првом компонентом у саставу исте ријечи реконструишемо у именици *гостепрѝмство*, која у првом полустиху десетерца има четворосложни лик, с два акцента, побочним на првој, а главним на другој компоненти: г^остепр[#]ѝмство.

2° У два стиха реконструишемо таувокалски дифтонг [ӑ^а] у саставу исте ријечи – у инфинитиву глагола *стајати*, који је у осмерцу у функцији објекта, а у десетерцу у предикатској функцији (с енклитиком *ћу* твори футур I). У а к ц е н а т с к о м издању у угластој загради доносимо сонант *ј*, који се фонетски губи, али остаје у фонолошкој структури ријечи као нулти алофон: ст^{ӑ}<ј>^ати.

Ортографски, к р и т и ч к о издање се подудара с основним, али се у њему у квадратној загради реконструише изговор ријечи (у глаголу без сонанта *ј* који се фонетски изгубио):

сједи Данил [дани[#]л], вожд јуначки, [ШМ 2052^а (56)];

Гостепрѝмство [г^остепр[#]ѝмство] да не увриједиш? [ШМ 331];

не даду нам више ст^{ӑ}ти [ст^{ӑ}ти] – [ШМ 843^а (29)];

да ћу ст^{ӑ}ти [ст^{ӑ}ти] оvdје три године, [ШМ 1171].

Као интертекстуална потврда за реконструкцију таувокалског дифтонга [и[#]] у номинативу антропонима *Даниил*, књишке варијанте личног имена владике Данила, служи нам теоним (име архангела) *Гавриил*, посвједочен у три стиха *Луче микрокозма* [ЛМ 977, 1082, 1393], а у једном стиху и од њега изведени посесив (тзв. присвојни придјев) *Гавриилов* [ЛМ 1397] – у свим тим облицима у критичком издању реконструисали смо таувокалски дифтонг [и[#]] на основу граfiје првог издања спјева: граfiјски сегмент *иј* у средини ријечи сигуран је показатељ дифтоншког изговора у имену једног од двојице архангела који су остали вјерни Свевишњему (и од њега изведеном посесиву). Реконструкцију пак таувокалског дифтонга [и[#]] у апстрактној именици заснивамо на чињеници да је ријеч о русизму (у руском језику именица и гласи *гостепрѝмство*).

Таувокалском дифтонгу у облицима глагола *стајати* посветили смо пажњу у критичком издању *Горског вијенца* [ГВ на стр. 908–913]. Он је несумњиво посвједочен, у инфинитиву, у пјесми *Заробљен Црногорац од виле*:

„Стид ми живјет већ не даје
кад помислим, тужна мати,
да ми Осман закон даје.
Ах, доклен ће тако стати?”

(Petrovich Nyegosh 1953: 91).

Радован Лалић, који је у Његошевим *Цјелокупним дјелима* приређивао пјесме, овдје је знаком ^ обиљежио контракцију вокала, а не дугосилазни акценат. У наведеном глаголу могућ је, и у Његошево вријеме и данас само дифтоншки степен сажимања вокала, дакле, у говорима с пренесеним акцентом, [ста̀ати]. Али то је фонетска транскрипција, фонемска структура облика је *стајати*, а глагол *стајати* овдје нема значење „састати се, доћи на састанак” него „трајати”, закључили смо. Глагол је потврђен у једнотомном *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]: *ста̀ати*, *сто̀јим несврш. дијал.* стајати (Stevanovich et al. 1954/1957: 208; у двотомном *Речнику Његошева језика* одредница је изостала).

Навели смо и интертекстуалну паралелу с баладом „Жалостна пѣсанца племените Асан-агинице”, у којој су губљење *j* у интервокалском положају између двају *a* (ста̀јати > ста̀ати) и дифтоншки степен контракције двају *a* [а̀а] (ста̀ати > ста̀ати) посвједочени у радном глаголском придјеву (ж.р. јд.) *стајала*:

још је јадна [ја̀днѧ] у тој мисли ста̀ла [ста̀ла] – [ЖППА 15];

У роду је мало врѣме [врѣме] ста̀ла [ста̀ла], [ЖППА 41].

2. Енклиза. – Таутовокалски дифтонзи у е н к л и з и образују се у контакту глаголског прилога или инфинитива с енклитичким обликом акузатива множине личне замјенице трећег лица, у коме је коријенско *j* историјски већ било изгубљено [види даље т. 2.1], и у дивербима које формирају замјеница, везник, рјечца или пунозначна ријеч с глаголском копулом *је* с редуковањем интервокалског *j* [види даље т. 2.2].

2.1. У примјерима с енклитичким акузативом личне замјенице трећег лица множине *их* може се говорити о дивербу (срастању двије ријечи), али о дивербу чије се компоненте пишу растављено. У правилном изговору на мјесту апострофа остварује се неслоговно *и* које с иницијалним *и* енклитике формира таутовокалски дифтонг [йх] с несловном првом компонентом. У о с н о в н о м издању не користи се прозодијска реконструкција у квадратној загради него се акценат и дужина означавају у самом тексту, а могућност изговора несловног *и* образлаже у поговору „Ортографија и ортоепија основног издања *Шћепана Малог*”.

Фонетска реконструкција тауовокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог спјева Шћепан Мали)

У к р и т и ч к о м издању ортографски користимо апостроф на мјесту неслоговне компоненте дифтонга, а у квадратној загради реконструирамо фонетску ријеч у чијој се енклизи дифтонг реализује (тј. глаголску ријеч и њену енклитику пишемо састављено):

питајућ' их [п'итајућ'их] путем цијелијем [ШМ 639];

и збијат' их [избијат'их] дину под ногама. [ШМ 3722];

повратит' их [поврати'их] њинијем кућама. [ШМ 3914].

Овај тип контракције посвједочен је у *Лучи микрокозма*, али у комбинацији везника *ал(и)* с енклитичким дативом личне замјенице трећег лица множине *им* [ЛМ 2170].

2.2. У о с н о в н о м издању у дивербима с глаголском копулом је у којој се *ј* губи, што условљава сажимање двају *е* у тауовокалски дифтонг, указује се графемом $\bar{e}$ с надредним знаком за дужину без обиљеженог акцента, тј. не користи се прозодијска реконструкција у квадратној загради него се специфичност изговора описује у поговору „Ортографија и ортоеџија основног издања Шћепана Малог”. Притом се издавају четири прозодијска типа.

1° На граници везничке ријечи (односног замјеничког прилога) $\check{h}e$ с глаголском копулом (*je*) реконструирамо дифтонг $[e^e]$ с краткосилазним акцентом на првој компоненти. Такав примјер посвједочен је у пјесми *Поздрав србском роду*, из које је узет мото *Шћепана Малог* па је ми доносимо као прилог у својим издањима спјева. За разлику од примјера у тт. (2°–4°), овдје је данас могућ и вокалски степен сажимања (изговара се $\check{h}e$ с дугосилазним акцентом), али за Његошево вријеме, у аутентичном изговору, реконструирамо тауовокалски дифтонг као примарнији (и изворни за Његошеву епоху), тј. изговарају се два *e*, од којих је друго неслоговно: ($\check{h}eje$) → $\check{h}e\langle j \rangle^e$. Угласе заграде овдје нам служе за глас који се фонетски у говору губи, а остаје у језику фонемски, тј. по функцији (такве заграде користимо у акценатским издањима).

У *Горском вијенцу* диверб $\check{h}e^e$ посвједочен је и као упитни [ГВ 900, 1384] и као односни замјенички прилог [ГВ 2198, 2354], а у *Лучи микрокозма* само као односни [ЛМ 279, 525, 526, 1560].

2° На граници везника $t\check{e}$ [ШМ 671, 673, 698, 770, 773, 2472, 2641] и e [ШМ 22, 1123, 3399] и замјеничког облика $sv\check{e}$ [ШМ 962] с глаголском копулом (*je*) такође реконструирамо дифтонг $[e^e]$ с краткосилазним акцентом на првој компоненти: ($t\check{e}je$) → $t\check{e}\langle j \rangle^e$, (eje) → $e\langle j \rangle^e$, ($sv\check{e}je$) → $sv\check{e}\langle j \rangle^e$, али у овим примјерима, за разлику од примјера у т. 1°, није могућ, ни данас, вокалски сте-

пен контракције. Диверб $\bar{e}$ има два значења – „јер је” (у 22. стиху) и „да је” (у 1123. и 3399. стиху).

Диверби $[t\bar{e}^{\epsilon}]$, $[\bar{e}^{\epsilon}]$ и $[св\bar{e}^{\epsilon}]$ посвједочени су у *Горском вијенцу* [ГВ 2116, 2127; ГВ 785, 2296; ГВ 593], а $[t\bar{e}^{\epsilon}]$ и у *Лучи микрокозма* [ЛМ 425, 1446].

3° На граници коју с наредном глаголском копулом (*j*)*e* формирају енклитички акузатив личне замјенице првог лица једнине *ме* [ШМ 2616] (обје енклитике, односно диверб, прозодијски прикључујемо претходној ријечи) и генитив личне замјенице другог лица једнине *тебе* [ШМ 2185] реконструишемо дифтонг $[e^{\epsilon}]$ без акцента и без дужине на првој компоненти. У овим примјерима, за разлику од примјера у т. 1°, није могућ, ни данас, вокалски степен контракције.

Диверб $[me^{\epsilon}]$ посвједочен је такође у *Горском вијенцу* [ГВ 1432], *Лучи микрокозма* [ЛМ 381] и *Биљежници* [МП 27].

4° На граници облика придјевског компаратива (средњи род једнине) $\bar{v}i\bar{sh}\bar{e}$ у значењу „веће” с глаголском копулом *је* у којој је редуковано интервокалско *j* реконструишемо дифтонг $[\bar{e}^{\epsilon}]$ без акцента, али с дужином на првој компоненти. Такав диверб, у коме се, након губљења *j*, изговара таутовокалски дифтонг, тј. два *e*, од којих је друго неслоговно – ($\bar{v}i\bar{sh}\bar{e}je$) → $\bar{v}i\bar{sh}\bar{e}\langle j \rangle^{\epsilon}$ – реконструишемо у два стиха исте лексичке структуре, али с различитом интонацијом. Оваје се, међутим, може полазити и од елидирања глаголске копуле *је*, али би таква елипса била природна само у другом примјеру: наше царство $\bar{v}i\bar{sh}\bar{e}$ нò његово?! [ШМ 3985].

У к р и т и ч к о м издању ортографски користимо једну графему, $\bar{e}$ с наредним знаком за дужину као обиљежје моносилабичности, а у квадратној загради реконструишемо фонетску ријеч – глаголску енклитику прикључујемо везничкој ријечи (односно везнику, замјеничком или придјевском облику), а сонант *j*, пошто се не изговара, изостављамо), на примјер:

ђ $\bar{e}$ $[\bar{h}\bar{e}^{\epsilon}]$ народност – живот је душевни, [ПСР 10];

о Госпођи Малој т $\bar{e}$ $[t\bar{e}^{\epsilon}]$ зовете. [ШМ 698];

$\bar{e}$ $[\bar{e}^{\epsilon}]$ нечистом ногом окаљата! [ШМ 22];

спремила м $\bar{e}$ $[спр\bar{e}миламе^{\epsilon}]$ да међу вас $[м\bar{e}ђува\bar{c}]$ дођем [ШМ 2616];

а у теб $\bar{e}$ $[аут\bar{e}бе^{\epsilon}]$ ето и то $[\bar{i}т\bar{o}]$ добро. [ШМ 2185];

Св $\bar{e}$ $[св\bar{e}^{\epsilon}]$ једнако, честити везиру: [ШМ 962];

наше царство $\bar{v}i\bar{sh}\bar{e}$ $[\bar{v}i\bar{sh}\bar{e}^{\epsilon}]$ но $[\bar{n}\bar{o}]$ његово, [ШМ 3983].

Фонетска реконструкција тауовокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог спјева Шћепан Мали)

У Вуковој првој *Гјеснарици* тауовокалски дифтонг [o̝] појављује се у енклази у четири стиха, у истој ријечи — у дивербу *штѣно*, на примјер у 4. стиху „женске пјесме” *Најмилија кошуља*: штѣ̣ њѣ̣ си је || под ђраом | вѣзла, [Maroyevich 2015, т. 1.2.(1)].

3. Проклиза. – Тауовокалски дифтонзи остварују се: а) у *п р о к л и з и*, тј. на међуморфемском шаву који образује везник односно рјечца *и* и ријеч која почиње вокалом *и-* [види т. 3.1]; б) у *п р о к л и т и ч к и м д и в е р б и м а* који се формирају у контакту узвичне рјечце *ма* и императивне рјечце (*х*)*ајде* или рјечце односно предлога *до* и ријечи која почиње вокалом *о-* [види т. 3.2].

3.1. Графемом њ̣ с надредним знаком за дужину, без означеног акцента на ријечи у о с н о в н о м и з д а њ у, указујемо на тауовокалски дифтонг у проклази, тј. на граници везника односно рјечце *и* и ријечи која почиње вокалом *и-*. Примјере наводимо према акценатским издањима сва три Његошева спјева и у ширем, тј. у довољном контексту.

1^о У 3560. стиху *Шћепана Малог* везник *и* и иницијални вокал *и-* инфинитива глагола *имати*, на почетку стиха, образују тауовокалски дифтонг [и̣] с неслоговном првом компонентом:

К̣ако п̣ашо, || а̣ко Б̣ога | з̣на̣деш,
д̣а л̣ н̣е̣ в̣ид̣и̣ш || к̣ако̣ њ̣м̣ се | з̣ѡв̣ѣ?
Т̣ѣ̣ ци̣јен̣ѣ || њ̣ко̣ д̣ру̣ги̣ | н̣ѣ̣ *м̣а̣
њ̣мати̣ је || њ̣и̣је̣ л̣ако̣, | п̣ашо̣.

[ШМ 3557–3560].

А у 2595. и у 3731. стиху, на граници везника *и* као проклитике и иницијалног вокала *и-* глагола (2. л. мн. презента) *имате*, исто на почетку стиха, реконструирамо тауовокалски дифтонг [и̣] с неслоговном првом компонентом:

А̣ д̣ѡм̣а̣ћ̣и̣ || к̣ака̣в̣ ви̣ је | ж̣ивот̣:
им̣ате̣ ли̣ || у̣ред̣н̣ѣ̣ | ч̣асове̣
к̣а̣д̣ л̣ѣ̣ж̣ѣ̣те, || и̣ к̣а̣д̣ се | д̣и̣г̣н̣ѣ̣те,
к̣а̣д̣а̣ ћ̣ете̣ || с̣ј̣ѣ̣сти̣ | за̣ ѡ̣б̣ј̣едом̣,
и̣ в̣ѣ̣чер̣ѡ̣м̣ || с̣ј̣ѣ̣дите̣ ли̣ | д̣у̣го̣,
им̣ате̣ ли̣ || к̣ак̣в̣ѡ̣год̣ | з̣а̣б̣ав̣ѣ̣?

[ШМ 2590–2595];

К̣ако̣ с̣а̣д̣а̣, || з̣б̣и̣ља̣, | ж̣иву̣јете̣
са̣ ѡ̣ни̣јем̣ || в̣ра̣жи̣јем̣ | м̣и̣летом̣:
ста̣је̣ ли̣ се || к̣ѡ̣д̣од̣ | на̣ ћ̣ен̣ару̣,

чините ли || вјѣрѣ | њали мѣра
и имате ли || каквѣ | трговинѣ?
[ШМ 3727–3731].

У примјерима реконструисамо дифтоншки степен контракције два иста вокала: **ѣмати је** [иѣматије] = *и имати је*, **ѣмате ли** [иѣматели] = *и имате ли*. Први и трећи примјер реконструисали смо у основном издању, а у критичком (и акценатском) прикључујемо им и други.

2° Таутовокалски дифтонг [иѣ] с неслоговном првом компонентом реконструисали смо у 974. стиху *Горског вијенца* – на граници рјечце *и* као проклитике и иницијалног вокала *и-* именице *име*, исто на почетку стиха:

О проклѣтѣ || зѣмљо, | пропала се
(и ѣме ти је || страшно | и ѣпѣко!):
ѣли ѣмѣм || млѣдѣга | вѣтѣза —
ѣграбѣш га || у прѣвѣ | млѣдѣсти,
[ГВ 973–976].

У примјеру реконструисамо дифтоншки степен контракције два иста вокала: **ѣме ти је** [иѣметије] = *и име ти је*.

3° Таутовокалски дифтонг [иѣ] с неслоговном првом компонентом реконструисали смо у 2139. стиху *Горског вијенца* – на граници везника *и* као проклитике и иницијалног вокала *и-* предлога *иза* (у предлошко-падежној вези *иза тога*), исто на почетку стиха:

Мѣ имѣмо || јѣдну трѣву | зѣ тѣ
пѣ тѣ трѣву || у лѣнац | свѣрѣмо,
из лѣнца се || рѣдом | нѣмажѣмо —
и ѣзѣ тѣга || бѣдѣмо | вѣшѣтице.
[ГВ 2136–2139].

У примјеру реконструисамо дифтоншки степен контракције два иста вокала: **ѣза тога** [иѣзѣ^тѣга] = *и иза тога*.

4° Таутовокалски дифтонг [иѣ] с неслоговном првом компонентом реконструисали смо у 1377. стиху *Луче микрокозма* – на граници везника *и* као проклитике и иницијалног вокала *и-* именице (инстр. јд.) *искреношћу*, исто на почетку стиха:

ѣл се кѣнѣм || [с] свѣјѣтѣлѣм | ѣрѣжѣјѣм
и мѣјѣјѣм || нѣпѣбѣјѣднѣм | штѣтом,
са хрѣброшћу || мѣјѣјѣх | вѣјѣвѣдѣх,

4. Сандхи. – Таувокалски дифтонг може се реконструисати и у с а н д - х и ј у, тј. на граници између двије фонетске ријечи изговорене без паузе, од којих се прва завршава, а друга почиње истим самогласником. Размотрићемо примјере у којима се такав изговор може, са више или мање вјероватноће, претпоставити. Притом дјелимичну редукцију и губљење слоговности иницијалног самогласника наредне или финалног самогласника претходне фонетске ријечи означавамо у једним случајевима знаком за дужину на одговарајућем вокалу, а у другим апострофом.

4.1. У о с н о в н о м издању графемом $\bar{и}$ с наредним знаком за дужину као обиљежјем моносилабичности, без означеног акцента на ријечи, указујемо на таувокалски дифтонг у копулативној синтагми чија се прва компонента завршава на -и, а везник и се реконструираше као проклитика друге компоненте. Другим ријечима, у њему се не користи прозодијска реконструкција у квадратној загради, него се специфичност изговора описује у поговору „Ортографија и ортоепија основног издања Шћепана Малог”. Посвједочен је један такав примјер, у 69. стиху пјесме у прилогу *Поздрав србском роду*.

У к р и т и ч к о м издању у квадратној загради реконструирашемо фонетску ријеч (проклитику прикључујемо основном облику):

Ко је вјеран домаћој светињи
полезан је власти-домовини [вла̑сти^идòмовини].

[ПСР 68–69].

Вокал -и именице (дат.) *вла̑сти* и везник *и* који са сљедећом именицом (дат.) *дòмовини* чини једну фонетску ријеч образују таувокалски дифтонг [и^и] с неслоговном другом компонентом, који у сандхију означавамо ортографски графемом $\bar{и}$ с наредним знаком за дужину и с дивизом као знаком полусраслице. Притом друго *и* губи слоговност, тј. изговара се: (*вла̑сти и дòмовини* →) вла̑сти^и дòмовини. За другу могућу ортографску интерпретацију види у поглављу И С Х О Д [т. 5.2].

4.2. Апостроф у о с н о в н о м издању у неким примјерима указује на изговор неслоговног вокала. Неслоговни вокал у једним случајевима реконструирашемо у аутентичном изговору (примјери с инфинитивом, рјечцом *ми* и везницима *али* и *нека*), тј. није обавезан, у другим случајевима (примјер с везником *ако*) обавезан је, и могао би се вокал написати да то допушта правописни узус.

1° У „крѐм” инфинитиву апострофом означавамо могућност изговора неслоговног *и* на његовом мјесту. Такву ортографију доносимо ако сљедећа ријеч

почиње вокалом *и* (у стиховима 646, 1146, 1326, 2575, 2765, 2836, 3724). С обзиром на то да у инфинитиву суфикс *-ти* алтернира с аломорфом *-т*, који је наслијеђен од некадашњег супина, изговор неслоговног *и* није обавезан. У примјеру пак: могле вратит и задовољити? [ШМ 1341], с обзиром на цезуру, изговор неслоговног *и* у суфиксу првог инфинитива не реконструише се ни алтернативно. Додуше, такво опкорачење цезуре, с несловним *и* испред цезуре, не искључује се историјски у српском стиху, али га овдје семантика инфинитивне синтагме искључује.

Исто тако, у везнику *нит'* (у 3734. стиху) испред наредне ријечи која почиње вокалом *и*- апострофом означавамо могућност изговора неслоговног *и* на његовом мјесту, али такав изговор није обавезан: редуковање крајњег вокала у овом везнику се фонологизовало (аломорф *нит* среће се и испред сугласника).

2° Прву фонетску ријеч може чинити везник *ал'*, и у значењу „или”: *ал' истрајѝ*, али је изведе [ШМ 1356], и у значењу „али”: *ал' извршит* – тешко и претешко, [ШМ 3877], који има ослабљен, побочни акценат. И у овим стиховима испред наредне ријечи која почиње вокалом *и*- апострофом означавамо могућност изговора неслоговног *и* на његовом мјесту, али такав изговор није обавезан: редуковање крајњег вокала и у овом везнику се фонологизовало (аломорф *ал* среће се и испред сугласника).

У стиху: *ал'* и она имаде *ѐћима* – [ШМ 3435] специфичност дифтонга састоји се у томе што се два *и* сажимају до нивоа дифтонга у оквиру истог, двокомпонентног везника, с тим што друга компонента везника припада другој, наредној фонетској ријечи, па зато примјер разматрамо у одјељку посвећеном таутовокалским дифтонзима у сандхију. Поред тога, акценат на везнику је ослабљен, побочни. Наравно, везник може бити изговорен и у редукованом облику *ал*, као у бројним стиховима Његошевих спјегова. У наведеним стиховима, међутим, нема силабичких ограничења која би изискивала редуковани аломорф те реконструишемо пуни облик.

3° У сандхију, кад се прва фонетска ријеч завршава на рјечцу *ли* као енклитику, апострофом указујемо на таутовокалски дифтонг с несловним првом компонентом [^ни] у аутентичном изговору испред наредне ријечи која почиње на *и*-: *Је л' изговор лажне покорности?* [ШМ 852]; *Може л' икад то истина бити* [ШМ 3131]. Строго узев, такав изговор није обавезан: редуковање крајњег вокала у овој рјечци се фонологизовало (аломорф *л* среће се, нарочито у пјесничком језику, и испред сугласника).

Овдје треба напоменути да је у фразеологизму *је ли и Бог да(о)*: (*је л' и Бѝг да, имамо ли с киме*): [ШМ 2695], гдје реконструишемо дифтонг [^ни], обавезан

изговор рјечце-интензификатора *и*, док се упитна рјечца *ли* може скратити. У досадашњим издањима, напротив, изостављана је рјечца *и* (*је ли Бог да), чиме се нарушава структура фраземе.

4° Таувокалски дифтонг као једину изговорну вриједност реконструисемо у примјеру: И цар Петар $\text{`а}^{\text{к}} \text{`о}^{\text{в}}$ не буде, [ШМ 175]. Сложена фонетска ријеч састоји се од везника $\text{`а}^{\text{к}^{\text{о}}}$  и замјеничког облика  $\text{`о}^{\text{в}}$, што резултира појавом таувокалског дифтонга с неслоговном првом компонентом [°ò]: $\text{`а}^{\text{к}} \text{`о}^{\text{в}}$.

У к р и т и ч к о м издању ортографски користимо апостроф на мјесту неслоговне компоненте дифтонга, а у квадратној загради реконструисемо обје фонетске ријечи у чијем се сандхију дифтонг реализује (двокомпонентна граматичка ријеч *али и* састоји се од везника, који припада претходној, и рјечце, која припада наредној фонетској ријечи, као њена проклитика), на примјер:

оба ћу их удрит' иза врата [удрит[#]^и^завр^ата]. [ШМ 646];
нит' имамо [нит[#]^им^амо] мира ни[т] састанка [ШМ 3734];
ал' и она [ал[#]^и^она] имаде 'ећима – [ШМ 3435];
(је л' и Бог да [ј^ел[#]^и^бо^гд^а], имамо ли с киме): [ШМ 2695];
И цар Петар ак' ово [ак^о^ов^о] не буде, [ШМ 175].

У *Малој прстонародној славеносрпској пјеснарици* таувокалски дифтонзи у сандхију посвједочени су у два случаја. У 17. стиху пјесме чији је коначни наслов *Боље је злато и старо, него сребро ново* два о сажета су до нивоа таувокалског дифтонга [°ò]: $\text{з`а}^{\text{шт}} \text{`о}^{\text{б}} \text{и}^{\text{ч}} \text{а}^{\text{ј}}$ || у теби | $\text{п`о}^{\text{с}} \text{т}^{\text{а}}$ де. Вуково текстолошко рјешење састојало се у елидирању прве компоненте дифтонга, као и прве компоненте хетеровокалског дифтонга [с<sup>у</sup>] у наредном, 18. стиху:  $\text{м`а}^{\text{д}} \text{д} \text{и}$ м`о}^{\text{м}} \text{ц} \text{и}$  ||  $\text{д`а $\text{л} \text{у}^{\text{б}}$ е | $\text{д`о}^{\text{в}}$ ице. Вук је у овом посљедњем случају елидирао вокал који је носилац слога, а задржао у писању вокал који губи слоговност [Maroyevich 2015, т. 1.4.(1)]. Други је примјер из 90. стиха баладе „Жалостна п'бсанца племените Асан-агнице”:  $\text{б`т} \text{л} \text{и}^{\text{м}}$ $\text{л} \text{и}^{\text{ц}} \text{е} \text{м}$ || $\text{з} \text{е} \text{м} \text{л} \text{а}$ | $\text{у}^{\text{д}} \text{а} \text{р} \text{и} \text{л} \text{а}$, [ЖППА 90] – Вук је, не знајући да таувокалски дифтонг у сандхију не нарушава изосилабизам, аутентични облик *ударила* замијенио неаутентичним (који се, додуше, среће у дијалектима) *удрила*, без икаквог коментара.

5. Исходи. – Умјесто извођења општег закључка, изнијећемо резултате наше анализе само на основу оних примјера у којима се, у проклизи и у сандхију, два вокала *и* сливају у један слог.

5.1. Кад не бисмо били везани едисионом праксом и владајућом версолошком теоријом, по којој у десетерцу треба да буде представљено само десет вокалских графема (а не просто десет слогова), примјери би били ортографски уједначени у критичком и основном издању са онима у акценатском издању.

Фонетска реконструкција тауовокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог спјева Шћепан Мали)

1° У проклизи стихови би били написани с рјечцом *и* (у 3560. стиху): и имати је није лако, пашо [ШМ 3560] односно с везником *и* (у стиховима 2595. и 3731): и имате ли каквегод забаве? [ШМ 2595]; и имате ли какве трговине? [ШМ 3731]. Притом треба истаћи да је дифтоншки изговор стилски неутралан (и обавезан, осим у случају посебног наглашавања граматичке ријечи).

2° Да је први од наведених стихова био написан с краћим инфинитивом (супином по поријеклу) и с грађијски исказаном рјечцом, на рјечци би се морао остварити акценат (иначе би био нарушен изосилабизам, обавезна десетосложна структура, јер је стилски неутралан изговор дифтоншки): **и̇* и̇ мат је || није ла̀ко, | пашо (притом би се претходни стих морао завршавати запетом, која би указивала на паузу).

3° И без овог веролошког експеримента, у спјеву има стихова у којима се остварује метрички условљен побочни акценат на везнику *и* (у акценатском издању нисмо га означавали мада би се то могло чинити). Два су таква примјера на почетку трећег такта десетерца: у свѐ на̀ше || гла̀ве | и̇ иму̀ће: [ШМ 177]; ко̀ји ра̀до || со̀бом | и̇ иму̀ћем [ШМ 470], један на почетку другог полустиха осмерца: ра̀згонѐ је || и̇ ис̇[#]јек̇у – / полови́на || нѐ утече: [ШМ 2426 (136)], а један на почетку 2196. (десетерачког) стиха:

И̇ ја нѐшто || вѝдѝм | са о̀чима,
бу̀ди о̀но || штò је свàкòм | јавно:
бо̀ж[#]<ј>̇у свѐтло̀с[т] || те̇ зѐмљи | свијѐтлѝ
и̇ игра̀ње || по нѐбу | звијѐзда̇,
[ШМ 2193–2196].

5.2. И у сандхију везник *и* би се без проблема могао ортографски исказати. За то би се могла навести три примјера.

1° У пјесми *Поздрав србском роду* васпостављање везника *и* не би пореметило силабику стиха: Ко је вјеран дома̀хој светињи / полезан је власти и домовини. [ПСР 68–69] јер би инерција десетерца условила правилан, десетосложни изговор, и такав изговор био би стилски неутралан – без наглашавања друге компоненте копулативне синтагме (и без интонационе паузе између другог и трећег такта).

2° Као интертекстуалну паралелу наводимо 688. стих *Горског вијенца*, у којем ми реконструирамо глагол *ста̀ти* у значењу „састати се, доћи на састанак”:

Они ће нам и без вјере [ибѐзвјерѐ] до̀ћи,
ме̇ђу нама статѝ-надѐбљати [ста̀ти^{^#}надѐбљати] —
[ГВ 687–688].

У другом полустиху алтернативно реконструираемо таутовокалску контракцију двају вокала *и* у сандхију, при чему је прво *и* завршетак прве ријечи, а друго *и* редуковани везник у саставу друге (фонетске) ријечи: ортографски се у том случају у шестом слогу стиха означава дуго *ѣ* (као знак моносилабичности), а ортоепски дифтонг [и^і]. У 688. стиху везник *и* би се могао и ортографски воспоставити: Они ће нам и без вјере доћи, / међу нама стати и надебљати – [ГВ 687–688]. Све би било јасно и веролошки коректно!

3° Трећи је примјер исто из *Горског вијенца* – након нове интерпретације структуре 1145. стиха [види т. 5.3].

5.3. У критичком издању *Горског вијенца* стих 1145. представљен је са запетом на цезури и с повлаком на клаузули:

[...] Пуче [пѹче] колан [кѡлѧн] Свечевој кобили:
Леополдов храбри војевода*,
Собијевски, војвода савојски –
саломити демону рогове; [...]

[ГВ 1143–1146].

* Лотарингски

На исти начин представљен је наведени сегмент у основном издању, само што су прозодијски знаци дати непосредно у тексту. У расправи о фразеолошким контекстима у *Шћепану Малом* умјесто запете ставили смо на цезури у загради неслоговно *и* у експоненту и вратили велико слово именици у трећем такту, како је она представљена и у првом, Медаковићевом издању (Магоуевич 2017): Собијевски (^в) војвода Савојски – (Магоуевич 2020^в). Расправа се завршава анализом интертекстуалне везе двају историјских спјегова Његошевих. Примарно, израз *саломити демону рогове* појављује се у писму којим владика Данило отписује Селиму-везиру, у 1146. стиху *Горског вијенца*. Секундарно, модификованим изразом из *Горског вијенца* слијепец у *Шћепану Малом* завршава своју пјесму појући уз гусле:

бл̑го в̑ама, сиви соколови,
соколови црногорски момци:
ви б̑с̑мртн̑у славу задобисте
сиј̑ѣк̑ући шест не̑ђеља Турке
преко Ч̑ева и п̑ѡ дн̑ѡ Ц̑р̑мнице̑
докле силу турску сара̑зисте
и демону сломисте рогове!

[ШМ 2490–2496].

Варијанте израза разликују се у нијанси (у *Горском вијенцу* владика користи префикс из српскославенског регистра) и у различитом везивању за контекст: у *Горском вијенцу* је глаголка компонента у трећем, а у *Шћепану Малом* – у другом лицу множине аориста. Понављајући израз, пјесник га је на тај начин преобразио у к р и л а т е м у као својеврсни фразеолошки тип, закључили смо.

Ново тумачење стиха захтијева аргументацију, филолошку и версолошку, и нову интерпретацију, ортографску и ортоепску.

1° У пјесниковом рукопису на цезури 1146. стиха лијево испод повлаке уписано је минијатурно и (ВГ л. 12 об.). То и јасније се види у репринту издања које је објавила Црногорска академија наука и умјетности, гдје је фон мало свјетлији, него у аутографу који је објавио краљ Александар 1931. године, гдје је фон мало тамнији. Ово је крунски, филолошки доказ да је пјесник два полустиха повезао саставним везником!

2° Навешћемо прозодијску интерпретацију синтаксичког периода у којем се налази анализирани стих према нашем (још необјављеном) акценатском издању *Горског вијенца*:

Гѣче кòлāн || Свѣчевòј | кòбили:
Лѣопòлдов || хра̀брӣ | вòјевода*,
Собијевскѣ̄ || # вòјвода | Савојскѣ̄
салòмишѣ̄ || дѣмòну | рòгове;
у ѡитāпу || нѣ пѣшѣ̄ | јѣднāко
за двā брāта || јѣдно̄|имѣнāка**;
пред Бѣчом је || Бурāк | посрнуо —
обрнушѣ̄ || кòла | нѣза стрāну.

[ГВ 1143–1150].

* Лотарингскѣ̄

** Мухāмед[а] II и [Мухāмеда] IV

У другој реченици наведеног синтаксичког периода (други, трећи и четврти стих у њему) за заједнички предикат у аористу (*саломише*) везују се т р и истоврсна субјекта – један је (Леополдов храбри) *војевода*, други је *Собијевски* и трећи *војевода* (Савојски), а употреба копулативног везника и између другог и трећег субјекта изискује уклањање повлаке на клаузули трећег стиха. Иначе, од осам наведених стихова само други има интонацију трохеја, како се десетерац погрешно одређује, а сваки потврђује тротактност као метричку константу (и Његошевог) десетерца. Трећи од наведених стихова (1145) карактерише још опкорачење цезуре, а шести (1148) – опкорачење границе између другог и

трећег такта. Што је најважније, природна, стилски неутрална интонација 1145. стиха, каква би била и у прози – јесте десетосложна. Притом је граматичка ријеч у стиху (копулативни) везник, а не рјечца за истицање. Једанаест слогова би се добило ако би се направила пауза послје четвртог слога на коју би указивала запета, али би се тако добила асиндетска конструкција (*и* би било рјечца), а њу никако не потврђује семантичка структура реченице!

3° Ако је нова интерпретација 1145. стиха *Горског вијенца* и филолошки доказана и версолошки оправдана, проблем представља граfiјско (ортографско) представљање једанаест вокалских ф о н е м а смјештених у десет слогова. На цезури се не може користити полурастављено писање, с дивизом, јер једна ријеч (из првог полустиха) не може бити контекстуална полусраслица с дволексемном синтагмом (из другог полустиха), а означавање дужине на четвртном слогу је само мало информативно (јер је тај наставак и иначе дуг).

У научном (критичком) издању стих се још и може представити с десет вокалских г р а ф е м а:

Собијевскѣ војвода [собијевскѣ^ввојвода] Савојски [ГВ 1145],

али проблем представљају основна, научнопопуларна и школска издања. У њима се везник *и* мора граfiјски исказати. Уметање везника у квадратне заграде није филолошки оправдано јер се граматичка ријеч не реконструира приређивачки него се враћа из рукописа. Зато овдје морамо нарушити едициону праксу од Вука наовамо и стих адекватно представити с једанаест самогласника: Собијевски и војвода Савојски [ГВ 1145].

И тиме бисмо ставили тачку и на разматрано питање и на овај рад.

*Озришићи код Никшића,
на Васкрс љета господњег 2020.*

Извори

1. ВГ: *Виенацъ горскѣ* [види факсимил аутографа у књ.: Петар II Петровић-Његош, *Горски вијенац*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, „Побједа” – Цетиње: „Обод” – Београд: „Вељко Влаховић”, 1985, 5–41].
2. ГВ: *Горски вијенац* [види критичко издање у књ.: Петар II Петровић-Његош, *Горски вијенац*, редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД, 2005]. За основно издање види скраћеницу ШМ. Акценатско издање је припремљено, али није још објављено.
3. ЖППА: *Жалостна тјсанца племените Асан-агинице* [види критичко и акценатско издање у Маројевић 2006].

Фонетска реконструкција таутовокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог спјева Шћепан Мали)

4. ЛМ: *Луца микрокозма* [види критичко и акценатско издање у књ.: Петар II Петровић-Његош, *Луца микрокозма*, редакција и коментар Радмило Маројевић, Подгорица: ЦИД – Цетиње: Narodni muzej Crne Gore, 2016]. За основно издање види скраћеницу ШМ.
5. МП: *Медитације у прози* [види критичко издање, факсимил аутографа и транскрипт у књ.: Петар II Петровић-Његош, *Биљежница*, редакција и коментар Радмило Маројевић, Подгорица: ЦИД, 2017].
6. ПСР: *Поздрав србском роду* [види Прилог у изд. ШМ].
7. ШМ: *Шћепан Мали* [основно издање у књ.: Петар II Петровић-Његош, *Луца микрокозма*, *Горски вијенац*, *Шћепан Мали*, редакција и коментар Радмило Маројевић, Никшић: Будимљанско-никшићка епархија – Београд: Друштво за негововање Његошевог дела, 2018; критичко и акценатско издање у књ.: Петар II Петровић-Његош, *Шћепан Мали*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић, Подгорица: ЦИД – Цетиње: Народни музеј Црне Горе, 2020].

Литература

1. Маројевић, Радмило (2006), „Стих и версолوشка реконструкција ‘Жалостне пљсанце племените Асан-агинице’”, *Радови* – Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, 9, 13–57.
2. Маројевић, Радмило (2014), „Двије Вукове редакције баладе о Асан-агиници: (лингвотекстолошка и версолوشка анализа)”, *Филолог* – часопис за језик, књижевност и културу, Филолошки факултет Бања Лука, V, 10, 9–22.
3. Маројевић, Радмило (2015), „Фонетска реконструкција дифтонга као лингвотекстолошки проблем: (на грађи Вукове *Мале прстонародње славеносрпске пјесарице*)”, *Филолог* – часопис за језик, књижевност и културу, Филолошки факултет Бања Лука, VI, књ. 11, 26–34.
4. Маројевић, Радмило (2017), „Прво издање Горског вијенца (1847–2017)”, *Филолог* – часопис за језик, књижевност и културу, Филолошки факултет Бања Лука, VIII, 16, 44–56.
5. Маројевић, Радмило (2019^a), „Критичко издање Шћепана Малог”, *Српска баштина* – часопис Института за српску културу Никшић, IV, 2, 9–33.
6. Маројевић, Радмило (2019^b), „Текстологија ономастичких жанрова у Његошевом спјеву Шћепан Мали”, *Историјски записи*, Историјски институт Подгорица, ХСII, 1–2, 123–165.
7. Маројевић, Радмило (2020^a), „Фразеолошки жанрови у Шћепану Малом”, *Студије српске и словенске*, Серија I: *Српски језик*, Београд, XXV, 69–88.
8. Маројевић, Радмило (2020^b), „Фразеолошки контексти у Шћепану Малом”, *Гласник Одјељења хуманистичких наука*, Црногорска академија наука и умјетности Подгорица, 7. [У штампи].

9. Петровић Његош, Петар (1953): *Пјесме. Луча микрокозма. Проза. Пријеводи*. [Текст *Пјесма, Прозе и Пријевода* приредили за штампу Радован Лалић и Михаило Стевановић. Текст *Луче микрокозма* приредили за штампу Никола Банашевић и Радосав Бошковић. Биљешке и објашњења уз *Пјесме, Прозу и Пријевод* написао Радован Лалић. Биљешку уз *Лучу микрокозма* написао Никола Банашевић. Објашњења уз *Лучу микрокозма* написао Вуко Павићевић]. Београд, Просвета. (Цјелокупна дјела П. П. Његоша. Књига друга).
10. Стевановић, Михаило и Радосав Бошковић (1954/1957): *Рјечник* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]. Београд: Просвета. [Додатни тираж: 1957]. (Цјелокупна дјела П. П. Његоша. Књига шеста).

Radmilo N. Maroyevich

Pan-european University Apeiron Banya Luka

Faculty of philological sciences

PHONETIC RECONSTRUCTION OF TAUTOVOCALIC DIPHTHONGS AS A PROBLEM OF LINGUISTIC TEXTOLOGY

(IN NYEGOS`S EPIC "STEPHEN THE LITTLE")

S u m m a r y

The author of this paper explains the interpretation of the diphthongs in the epic "Stephen the Little" by Serbian poet Petar II Petrovich Njegos from the epoch of romanticism. They are: a) tautovocalic diphthongs in the same word, b) tautovocalic diphthongs at the word boundary and its enclitics, c) tautovocalic diphthongs at the word boundary and its proclitics, d) tautovocalic diphthongs at the boundary of two phonetic words, i.e. in sandhi. The analysis comprises the epic "The Mountain Wreath" and the epic "The Ray of the Microcosm", and some of Njegos` s poems, as well as examples from Serbian folk poems published in the first collection of folk poems "Mala prstonarodnya slaveno-serbska pčsnarica" by Vuk Stefanovich Karadjich. ► *Key words*: Petar II Petrovich Nyegos, the epic "Stephen the Little", the epic "The Mountain Wreath", the epic "The Ray of the Microcosm", textology, orthography, orthoepy, tautovocalic diphthongs.

References

1. Maroyevich, Radmilo (2006), „Stih i versološka rekonstrukcija ‘Žalostne pėsance plemenite Asan-aginice’”, *Radovi – Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci*, 9, 13–57.
2. Maroyevich, Radmilo (2014), „Dvije Vukove redakcije balade o Asan-aginici: (lingvotekstološka i versološka analiza)”, *Filolog – časopis za jezik, književnost i kulturu*, Filološki fakultet Banja Luka, V, 10, 9–22.
3. Maroyevich, Radmilo (2015), „Fonetska rekonstrukcija diftonga kao lingvotekstološki problem: (na građi Vukove *Male prostonarodnje slavenosrpske pjesnarice*)”, *Filolog – časopis za jezik, književnost i kulturu*, Filološki fakultet Banja Luka, VI, knj. 11, 26–34.
4. Maroyevich, Radmilo (2017), „Prvo izdanje Gorskog vijenca (1847–2017)”, *Filolog – časopis za jezik, književnost i kul turu*, Filološki fakultet Banja Luka, VIII, 16, 44–56.
5. Maroyevich, Radmilo (2019^a), „Kritičko izdanje Šćepana Malog”, *Srpska baština – časopis Instituta za srpsku kulturu Nikšić*, IV, 2, 9–33.
6. Maroyevich, Radmilo (2019^b), „Tekstologija onomastičkih žanrova u Njegoševom spjevu Šćepan Mali”, *Istorijski zapisi*, Istorijski institut Podgorica, XCII, 1–2, 123–165.
7. Maroyevich, Radmilo (2020^a), „Frazeološki žanrovi u Šćepanu Malom”, *Studije srpske i slovenske*, Serija I: *Srpski jezik*, Beograd, XXV, 69–88.
8. Maroyevich, Radmilo (2020^b), „Frazeološki konteksti u Šćepanu Malom”, *Glasnik Odjeljenja humanističkih nauka*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti Podgorica, 7. [U štampi].
9. Petrovič Nyegosh, Petar (1953): *Pjesme. Luča mikrokozma. Proza. Prijevodi*. [Tekst *Pjesama, Proze i Prijevoda* priredili za štampu Radovan Lalich i Mihailo Stevanovich. Tekst *Luče mikrokozma* priredili za štampu Nikola Banashevich i Radosav Boshkovich. Bilješke i objašnjenja uz *Pjesme, Prozu i Prijevode* napisao Radovan Lalich. Bilješku uz *Luču mikrokozma* napisao Nikola Banashevich. Objašnjenja uz *Luču mikrokozma* napisao Vuko Pavichevich]. Beograd, Prosveta. (Cjelokupna djela P. P. Nyegoša. Knjiga druga).
10. Stevanovich, Mihailo i Radosav Boshkovich (1954/1957): *Rječnik* [uz pjesnička djela P. P. Nyegoša]. Beograd: Prosveta. (Cjelokupna djela P. P. Nyegoša. Knjiga šesta).

Преузето: 24. 4. 2020.
Прихваћено: 20. 5. 2020.